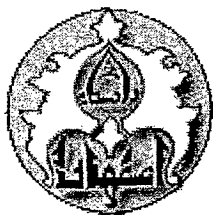

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۸۷/۱۱/۷۲۹۲
۸۷/۱۲/۲۱

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
گروه مشاوره

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ی مشاوره گرایش خانواده

بررسی تاثیر آموزش تربیتی اسلام محوره والدین بر نگرش و رفتار نوجوانان
دختر شهر فریدونکنار

استادان راهنما :

دکتر مریم السادات فاتحی زاده
دکتر احمد آکوچکیان

استاد مشاور :
دکتر حسین مولوی

پژوهشگر:
بنت الهدی هدایتی

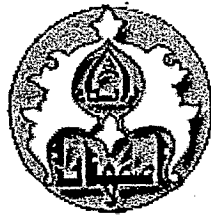
مهرماه ۱۳۸۷

۱۱۲۰۳۹

کتابخانه تخصصی روانشناسی
گروه مشاوره

۱۳۸۷ / ۱۲ / ۲۱

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
گروه مشاوره

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ی مشاوره خانواده

بررسی تاثیر آموزش تربیتی اسلام محوره والدین بر نگرش و رفتار نوجوانان دختر
شهر فریدونکنار

پژوهش حاضر در تاریخ ۲۳ / ۷ / ۱۳۸۷ با درجه عالی و نمره ۲۰ به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای اول: دکتر مریم السادات فاتحی زاده با مرتبه علمی استادیار

۲- استاد راهنمای دوم: دکتر احمد آکوچکیان با مرتبه علمی استادیار

۳- استاد مشاور: دکتر حسین مولوی با مرتبه علمی استاد

۴- داور داخل گروه: دکتر عذرا اعتمادی با مرتبه علمی استادیار

۵- داور خارج از گروه: دکتر مهرداد کلاتری با مرتبه علمی دانشیار

امضای مدیر گروه

تقدیر و تشکر از

سرکار خانم دکتر مریم فاتحی زاده و جناب آقای دکتر آکوچکیان که در مسیر این تحقیق، مرا با راهنمایی های متعهدانه و دلسوزانه و تلاش صبورانه خود یاری نمودند و در پرتوی راهنمایی ها و زحمات خالصانه ایشان، این امر مهم میسر شد.

همچنین از جناب آقایان دکتر مولوی، احمدی، سالاری فرو و آذربایجانی بخاطر حمایت های بی دریغشان نهایت تشکر را دارم

تقدیم به

پدر مهربانم

مادر دلسوزم

همسر عزیزم

و تمام کسانی که چگونه زیستن را به من آموخته اند.

چکیده:

هدف این پژوهش بررسی تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر نگرش و رفتار نوجوانان دختر شهر فریدونکنار بود. روش پژوهش نیمه تجربی با استفاده از پیش آزمون - پس آزمون - پیگیری بود. ۳۰ نوجوان دختر از دانش آموزان مقطع دبیرستان شهر فریدون کنار در سال ۸۶ به عنوان نمونه انتخاب شدند و والدین آنها به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ زوج) و گروه گواه (۱۵ زوج) جایگزین شدند. متغیر وابسته در این پژوهش، عزت نفس، سازگاری اجتماعی، جهت گیری مذهبی، مسئولیت پذیری، نگرش فرزند نسبت به والدین و رابطه ولی - فرزندی بود که به ترتیب توسط آزمون عزت نفس الیس پوپ، سازگاری اجتماعی فرم آزمون شخصیتی کالیفرنیا، جهت گیری مذهبی آذربایجانی، پرسشنامه محقق ساخته مسئولیت پذیری، نگرش فرزند نسبت به پدر و "نگرش فرزند نسبت به مادر" و "والتر دبلیو. هودسن"، رابطه ولی - فرزندی "مارک ای. فاین، جی. ارمورلند، و اندرو شوبل ارزیابی شدند. گروه آزمایش در ۸ جلسه آموزش تربیتی اسلام محور شرکت نمودند. داده ها با نرم افزار SPSS تحلیل شدند. نتایج نشان داد که آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر عزت نفس (کلی، خانوادگی، تحصیلی)، سازگاری اجتماعی (قالبهای اجتماعی، علائق ضداجتماعی، روابط خانوادگی)، مسئولیت پذیری، جهت گیری مذهبی، نگرش نسبت به پدر و مادر، رابطه مادر - فرزندی (عاطفه مادرانه، همانندسازی، ارتباط، آزدگی / سردرگمی نقش) در پس آزمون و پیگیری موثر بود ($p < 0/05$). اما آموزش تربیتی اسلام محوره والدین بر عزت نفس اجتماعی، جسمانی، خشم پدران، مهارت اجتماعی و نگرش نسبت به پدر، عاطفه پدران در پس آزمون موثر بود ($p < 0/05$)، و در پیگیری موثر نبود. آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر ارتباط پدران، روابط اجتماعی و روابط مدرسه ای در پس آزمون و پیگیری موثر نبود.

کلیدواژه ها:

آموزش تربیتی اسلام محور - عزت نفس - سازگاری اجتماعی - مسئولیت پذیری - نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر - رابطه فرزند نسبت به پدر و مادر - جهت گیری مذهبی - نوجوان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۱	مقدمه.....
۳	۱-۱- بیان مساله.....
۷	۱-۲- اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۸	۱-۳- اهداف پژوهش.....
۸	۱-۴- فرضیه های پژوهش.....
۹	۱-۵- تعریف اصطلاحات.....
	فصل دوم: پیشینه پژوهش
	پیشینه نظری
۱۲	۲-۱- تعریف نگرش.....
۱۳	۲-۲- تعریف رفتار.....
۱۶	۲-۳- عزت نفس.....
۱۸	۲-۳-۱- انواع عزت نفس.....
۲۱	۲-۳-۲- عوامل ایجاد عزت نفس.....
۲۳	۲-۳-۳- روشهای تقویت عزت نفس.....
۲۶	۲-۴- سازگاری اجتماعی.....
۲۹	۲-۴-۱- خصوصیات رشد اجتماعی.....
۳۰	۲-۴-۲- عوامل موثر بر سازگاری اجتماعی.....
۳۱	۲-۵- مسئولیت پذیری.....
۳۳	۲-۶- جهت گیری مذهبی.....
۳۷	۲-۷- نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر.....
۳۸	۲-۸- رابطه ولی - فرزندی.....
۴۵	۲-۹- رویکرد آموزش تربیتی اسلام محور.....
۴۵	۲-۹-۱- اهداف آموزش تربیتی اسلام محور.....
۴۵	۲-۹-۲- اصول آموزش تربیتی اسلام محور.....

۲-۹-۳- روش های آموزش تربیتی اسلام محور..... ۴۶

۲-۱۰-۱- اهمیت مذهب ۴۸

۲-۱۱- اهمیت آموزش مذهبی ۵۲

پیشینه پژوهشی

۲-۱۱- پژوهشهای انجام شده در داخل کشور ۵۳

۲-۱۲- پژوهشهای انجام شده در خارج از کشور ۵۷

خلاصه فصل ۷۲

فصل سوم: روش تحقیق

۳-۱- روش پژوهش ۷۴

۳-۲- جامعه آماری ۷۵

۳-۳- نمونه و روش نمونه گیری ۷۵

۳-۴- ابزار پژوهش ۸۲

۳-۵- شیوه اجرای پژوهش ۸۶

۳-۶- روش تجزیه و تحلیل ۸۸

فصل چهارم: یافته های پژوهش

۴-۱- یافته های کمی پژوهش ۸۹

۴-۲- یافته های کیفی ۱۲۲

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۵-۱- خلاصه طرح و نتایج پژوهش ۱۲۳

۵-۲- بحث و نتیجه گیری ۱۲۵

۵-۳- اعتبار پژوهش ۱۴۰

۵-۴- محدودیت های پژوهش ۱۴۲

۵-۵- پیشنهادات پژوهش ۱۴۲

۵-۱-۱- پیشنهادات کاربردی ۱۴۲

۵-۵-۲- پیشنهادات پژوهشی ۱۴۲

پیوست ها ۱۴۴

منابع و مأخذ ۱۸۱

فهرست جدولها

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱-۳ دیاگرام پژوهش.....	۷۵
جدول شماره ۲-۳، توزیع فراوانی تحصیلات پدران بر حسب عضویت گروهی.....	۷۶
جدول شماره ۳-۳، توزیع فراوانی تحصیلات مادران را در گروههای آزمایش و کنترل بر حسب عضویت گروهی.....	۷۷
جدول شماره ۴-۳، توزیع فراوانی تحصیلات آزمودنی ها بر حسب عضویت گروهی.....	۷۷
جدول شماره ۵-۳، توزیع فراوانی دامنه سنی پدران بر حسب عضویت گروهی.....	۷۸
جدول شماره ۶-۳، توزیع فراوانی دامنه سنی مادران بر حسب عضویت گروهی.....	۷۸
جدول شماره ۷-۳، توزیع فراوانی وضعیت شغلی پدران بر حسب عضویت گروهی.....	۷۹
جدول شماره ۸-۳، توزیع فراوانی وضعیت شغلی مادران بر حسب عضویت گروهی.....	۷۹
جدول شماره ۹-۳، توزیع فراوانی تعداد اعضای خانواده آزمودنی ها بر حسب عضویت گروهی.....	۸۰
جدول شماره ۱۰-۳، توزیع فراوانی نوع مسکن آزمودنی ها بر حسب عضویت گروهی.....	۸۱
جدول شماره ۱۱-۳، توزیع فراوانی وضعیت درآمد آزمودنی ها بر حسب عضویت گروهی.....	۸۱
جدول شماره ۱۲-۳، ساختار جلسات آموزش تربیتی اسلام محور.....	۸۷
جدول شماره ۱-۴: میانگین و انحراف معیار نمرات عزت نفس کلی آزمودنیها در مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری بر حسب عضویت گروهی.....	۸۹
جدول شماره ۲-۴ نتایج آزمون لوین در مورد تعیین پیش فرض تساوی واریانسها.....	۹۰
جدول شماره ۳-۴، نتایج آزمون تحلیل مانوا مربوط به نمرات عزت نفس کلی آزمودنیها در دو گروه آزمایش و کنترل.....	۹۱
جدول شماره ۴-۴، میانگین و انحراف معیار ابعاد عزت نفس آزمودنی ها در مراحل پیش آزمون، پس آزمون، پیگیری بر حسب تفکیک گروه ها.....	۹۲
جدول شماره ۵-۴، نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانسها.....	۹۳
جدول شماره ۶-۴، همبستگی بین ابعاد عزت نفس و ویژگیهای دموگرافیک.....	۹۴
جدول شماره ۷-۴، نتایج تحلیل مانوا در مورد ابعاد عزت نفس.....	۹۵
جدول شماره ۸-۴، میانگین و انحراف معیار نمرات مسئولیت پذیری نوجوان در مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری بر حسب تفکیک گروه ها.....	۹۶

- جدول شماره ۴-۹ ، نتایج آزمون لوین در مورد مسئولیت پذیری نوجوان ۹۷
- جدول شماره ۴-۱۰ ، نتایج همبستگی متغیر مسئولیت پذیری و ابعاد دموگرافیک ۹۷
- جدول شماره ۴-۱۱ ، نتایج آزمون تحلیل مانوا در مورد متغیر مسئولیت پذیری ۹۸
- جدول شماره ۴-۱۲ ، میانگین و انحراف معیار نمرات سازگاری اجتماعی نوجوانان در مرحله پیش آزمون پس آزمون و پیگیری براساس تفکیک گروه ها ۹۹
- جدول شماره ۴-۱۳ ، نتایج آزمون لوین در مورد سازگاری اجتماعی نوجوانان ۹۹
- جدول شماره ۴-۱۴ ، نتایج همبستگی بین سازگاری اجتماعی و ویژگی های دموگرافیک ۱۰۰
- جدول شماره ۴-۱۵ ، نتایج آزمون تحلیل مانوا در مورد سازگاری اجتماعی نوجوانان ۱۰۰
- جدول شماره ۴-۱۶ ، میانگین و انحراف معیار مربوط به ابعاد سازگاری اجتماعی در پیش آزمون، پس آزمون، پیگیری ۱۰۱
- جدول شماره ۴-۱۷ ، نتایج آزمون لوین در مورد ابعاد سازگاری اجتماعی ۱۰۲
- جدول شماره ۴-۱۸ ، نتایج همبستگی بین ابعاد سازگاری اجتماعی و ویژگی های دموگرافیک ۱۰۳
- جدول شماره ۴-۱۹ ، نتایج آزمون تحلیل مانوا مربوط به ابعاد سازگاری اجتماعی ۱۰۴
- جدول شماره ۴-۲۰ ، میانگین و انحراف معیار مربوط به جهت گیری مذهبی نوجوانان در پیش آزمون، پس آزمون ، پیگیری ۱۰۵
- جدول شماره ۴-۲۱ ، نتایج آزمون لوین مربوط به متغیر جهت گیری مذهبی ۱۰۶
- جدول شماره ۴-۲۲ ، نتایج همبستگی میان جهت گیری مذهبی و ویژگی های دموگرافیک ۱۰۶
- جدول شماره ۴-۲۳ ، نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیری (روش گام به گام) مربوط به جهت گیری مذهبی ۱۰۷
- جدول شماره ۴-۲۴ ، نتایج آزمون تحلیل مانوا در مورد جهت گیری مذهبی نوجوان ۱۰۷
- جدول شماره ۴-۲۵ ، میانگین و انحراف معیار ابعاد جهت گیری مذهبی در پیش آزمون، پس آزمون پیگیری ۱۰۸
- جدول شماره ۴-۲۶ ، نتایج آزمون لوین در مورد ابعاد جهت گیری مذهبی ۱۰۸
- جدول شماره ۴-۲۷ ، همبستگی بین متغیرهای دموگرافیک و ابعاد جهت گیری مذهبی ۱۰۹
- جدول شماره ۴-۲۸ ، نتایج آزمون تحلیل مانوا در مورد ابعاد جهت گیری مذهبی ۱۱۰
- جدول شماره ۴-۲۹ ، میانگین و انحراف معیار مربوط به نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر در انواع آزمون ۱۱۱
- جدول شماره ۴-۳۰ ، نتایج آزمون لوین در مورد نگرش فرزند نسبت به پدر و نگرش فرزند نسبت به مادر ۱۱۱

- جدول شماره ۴-۳۱، نتایج مربوط به همبستگی متغیرهای دموگرافیک و نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر.....۱۱۲
- جدول شماره ۴-۳۲، نتایج آزمون تحلیل مانوا در مورد نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر.....۱۱۳
- جدول شماره ۴-۳۳، میانگین و انحراف معیار در مورد رابطه فرزند نسبت به پدر و مادر در انواع آزمون ها.....۱۱۴
- جدول شماره ۴-۳۴، نتایج آزمون لوین در مورد رابطه والد - فرزندی۱۱۴
- جدول شماره ۴-۳۵، نتایج آزمون تحلیل مانوا مربوط به رابطه فرزند نسبت به پدر و مادر.....۱۱۵
- جدول شماره ۴-۳۶، همبستگی بین ویژگی های دموگرافیک و رابطه فرزند با پدر و مادر.....۱۱۵
- جدول شماره ۴-۳۷، آمار توصیفی مربوط به رابطه والد - فرزندی۱۱۶
- جدول شماره ۴-۳۸، نتایج آزمون لوین در مورد رابطه والد - فرزندی.....۱۱۸
- جدول شماره ۴-۳۹، نتایج همبستگی بین متغیرهای دموگرافیک و مقیاس رابطه ولی - فرزندی.....۱۱۹
- جدول شماره ۴-۴۰، نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیری (روش گام به گام) بین مسکن و بعد ارتباط در رابطه فرزند نسبت به مادر.....۱۲۰
- جدول شماره ۴-۴۱، نتایج آزمون تحلیل مانوا در مورد مقیاس های رابطه ولی - فرزندی.....۱۲۰

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

دین، کهن‌ترین، نافذترین و اثرگذارترین نهاد اجتماعی بشر است و تحقیقات ارتباط تنگاتنگ دین را با تعلیم و تربیت نشان می‌دهد (صادقی، ۱۳۸۶). انسان به عنوان کامل‌ترین موجود، دارای نیازهای متعددی است. دین به مثابه عمیق‌ترین منبعی است که موجودیت انسان در آن پرورش یافته و تمام ابعاد آن از جمله وحدت انسان با خداوند به آن وابسته است. بنا به گفته کارل لایل^۱: "دین هر فرد واقعیت وجودی هر انسانی را مشخص می‌کند و بر جنبه‌های هویت ملی او نیز اثر می‌گذارد. اعتقادات مذهبی با سرنوشت انسان پیوند می‌خورد و جوشش‌های این عقاید در قلب انسان، اصول دیگر زندگی انسان را عمیقاً تحت تاثیر قرار می‌دهد (کرمی، ۱۳۸۵). انسان در جهت تعیین مسیر زندگی و کمال‌نهایی خود، آزادی و اختیار دارد. اما اختیار نیازمند چهار شرط است. برای داشتن اختیار و مسئولیت در برابر یک تکلیف اول باید شناخت و آگاهی درستی از آن تکلیف کسب کرد. دوم، نسبت به آن تکلیف گرایش‌ها و انگیزه‌های مختلفی داشت. سوم، باید از قدرت و توانایی

^۱ - Carl Laile

تصمیم‌گیری جهت انتخاب از میان گرایش‌های متفاوت برخوردار بود. چهارم، شرایط و تجهیزات لازم در محیط جهت انجام تکلیف فراهم باشد (مصباح یزدی، ۱۳۶۷).

دعوت انبیاء همیشه همراه ارائه آیات و تلاوت کتاب و دعوت به مشاهده نشانه‌های خداوند بود و تفکر در آن‌ها موجب افزایش علم و ایجاد بینش است. اما تردیدی نیست که افزایش علم و ایجاد بینش نیز هدف اصلی انبیاء نبوده، بلکه از این رو که در افزایش ایمان تاثیر دارد، بر آن تاکید می‌شده است و بینش و علم در دعوت آنها، همچون شرط لازمی برای ایمان آوردن بوده و چون ایمان نیز زمینه عمل و ملازم آن است و التزام به عمل را به همراه می‌آورد، در نتیجه، علم و بینش، شرط ایجاد انگیزه برای عمل به شمار رفته است (رزاقی، ۱۳۸۰).
براین اساس، ابعاد وجود انسان شامل: بینش، انگیزش و رفتار است. لذا جهت حرکت انسان و اهداف زندگی او باید بر اساس ابعاد شناختی، گرایشی و رفتاری مشخص شود.

در نگاه اول به دینداری، دومولفه در آن مهم می‌نماید: باور دینی و رفتار دینی. از آنجا که باور دینی صرف شناخت نیست، بلکه با عواطف و دلبستگی‌ها همراه است، در واقع دو مولفه از سه مولفه نگرش را با خود همراه دارد. در روانشناسی، هر نگرشی دارای سه مولفه شناختی، عاطفی و رفتاری است. رفتار دینی نیز، شامل رفتار عبادی و رفتار اخلاقی است که معمولاً در پیوند با دیگران است. اگر رفتار اخلاقی با انگیزه الهی انجام پذیرد، عبادت شمرده می‌شود (موسوی اصل، ۱۳۸۷). بنابراین، حوزه دین تنها منحصر به رفتار عبادی نمی‌شود و شامل ارتباط فرد با خود، انسان‌ها، طبیعت، خدا، تاریخ و انبیاء و... می‌شود (اعرافی و همکاران، ۱۳۷۶). از اینرو، جهت تربیت و شکل‌دهی شخصیت سالم در انسانها، دین برنامه جامع و کاملی است که متناسب با ویژگی‌های وجودی انسان طراحی شده است.

دوره نوجوانی با بحرانهای خاصی همراه است. نوجوان به دنبال رسیدن به یک نظام فکری و عقیدتی است که بتواند پاسخگوی نیازهای فکری و عاطفی خویش باشد (سادات، ۱۳۸۵). همزمان با پدیدار شدن سایر غریزه‌ها، وجدان دینی و اخلاقی در نوجوان پیدا می‌شود و به تفکر درباره معنویات و حقایق دینی می‌پردازد. از نظر دانشمندان دوره نوجوانی، دوره شکل‌گیری اعتقادات است (فرهادیان، ۱۳۸۵). تردیدها و دودلی‌ها برای انتخاب هدف زندگی، ایدئولوژی و راه زندگی، انتخاب عقاید و ارزشها تا بر اساس آنها به تصمیم‌گیری درباره مسائل مختلف پردازد. نوجوان به دنبال چرایی مسائل و خواهان آزادی، انتخاب و احترام به خود در مسیر انتخاب است. نوجوان با مجموعه مختصات شخصیتی خویش (بینش، انگیزش و رفتار) با شرایط متفاوت زندگی مواجه می‌شود و با این مجموعه مختصات هویتی دوره گذرا را تجربه می‌کند. نوجوان با داشتن

شخصیتی یکپارچه و هماهنگ می تواند بحران های موقعیتی را بطور کارآمد مدیریت نماید. در غیر این صورت دچار تعارض های بینشی، انگیزشی و رفتاری می شود (آکوچکیان، ۱۳۸۶).

نوجوان هم از نظر احساس نیاز به پرستش کمال مطلق و هم از بابت تفکر انتزاعی برای روی آوردن به دین و فهم مفاهیم پیچیده دینی، آمادگی های مقدماتی احساسی و ذهنی لازم را به دست می آورد و خانواده و مدرسه و مراکز دینی فرصت مناسبی در اختیار دارند که باور و رفتار دینی را نیز به آنان بیاموزند. آمادگی انگیزشی و احساسی و عقلانی دینی از درون فرد جوانه می زند و محیط تربیتی بیرونی است که اگر جاذبه های مناسب و روش های درستی را بکارگیرد، می تواند ایمان مذهبی نوجوان را تقویت کند. باورهای مذهبی نوجوانان، منعکس کننده سطح رشد شناختی آنان نیز هست. این باورها در فاصله سنی ۱۲ تا ۱۸ سالگی از حالت خشک و لفظی خود خارج می شود و جنبه انتزاعی پر قدرتی به خود می گیرد. انتقال باورهای مذهبی به کودکان و نوجوانان اساساً توسط خانواده صورت می گیرد و مدرسه و اماکن مذهبی نیز نقش ثانوی خود را در این انتقال ایفا می کنند. باورهای مذهبی هم در نحوه تفکر فرد درباره هستی، هم در احساسات و عواطف او نسبت به خود و دیگران و هم در رفتار او در برخورد با مسائلی که با آنها روبرو است، تاثیر غیر قابل انکاری دارد. آنچه از تحقیقات برمی آید، این است که عامل اصلی کم اعتقادی گروهی از نوجوانان و جوانان به مذهب، عملکردهای نادرست متولیان مذهب رسمی و برخی نگرش ها و دستورالعمل هایی است که به اصل باورهای دینی لطمه می زند (لطف آبادی، ۱۳۷۹).

۱-۱- بیان مساله

نگرش ۱ و رفتار ۲ دو بعد مهم وجود انسان است. در یکی از قدیمی ترین کاربردهای کلمه نگرش، معنی آن وضع و حالت بدنی بود. مثلاً، در آزمایشهای اولیه مربوط به زمان واکنش آزمایشگران وقتی از آمادگی آزمودنی برای پاسخ دادن به یک محرک سخن می گفتند، از کلمه نگرش استفاده می کردند. اما در تعاریف فعلی، نگرش بیشتر به جنبه ذهنی و روانی فرد اطلاق می شود. هر چند آمادگی برای عمل یا پاسخ دادن به یک محرک همچنان در این تعاریف حفظ شده است. به چند تعریف از نگرش در زیر اشاره می کنیم:

^۱ - Attitude
^۲ - Behavior

"نگرش یک حالت روانی و عصبی آمادگی است که از طریق تجربه سازمان یافته، و تأثیری هدایتی یا پویا بر پاسخهای فرد، در برابر کلیه اشیا یا موقعیتهایی که به آن مربوط می شود، دارد." (آلپورت ۱، ۱۹۳۵، به نقل از کریمی، ۱۳۷۸)

"ترکیب شناختها، احساسها و آمادگی برای عمل نسبت به یک چیز معین را نگرش شخص نسبت به آن چیز می گویند" (صناعی، ۱۳۴۷، به نقل از کریمی، ۱۳۷۸).

در تعریف رفتار از نظر روانشناسی می توان چنین اظهار داشت که آن عبارت از خصوصیات قابل مشاهده و فعالیت های کلی یک موجود زنده کامل می باشد (عظیمی، ۱۳۷۸).

در پژوهش حاضر، از انواع نگرش ها، جهت گیری مذهبی ۲، عزت نفس ۳، نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر ۴، مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در زیر به شرح مختصر هریک از آنها می پردازیم:

الف) جهت گیری مذهبی: آذربایجانی "جهت گیری مذهبی" را معادل دین داری یا دین ورزی گرفته است و چنین تعریف کرده است: "روی آورد کلی شخص که از مذهب اتخاذ کرده است. یعنی در ارتباط با موجودی متعالی، مجموعه ای از اعتقادات، اعمال و تشریفات خاص را در زندگی دارد." (آذربایجانی، ۱۳۸۵).

ب): عزت نفس نوعی ارزشیابی است که فرد در خصوص خود انجام می دهد و معمولاً آن را حفظ می کند که این امر بیانگر نوعی نگرش تایید یا عدم تایید است، پس عزت نفس قضاوت شخصی از ارزشمندی خود است و عزت نفس به چگونگی احساس فرد درباره ارزش خود در حوزه های گوناگون زندگی اشاره می کند. (کوپر اسمیت ۵، ۱۹۶۷، به نقل از مظاهری، ۱۳۸۲).

یکی از اهداف تربیت اسلامی، اهداف شناختی است و از جمله اهداف شناختی، شناخت نسبت به خود است. انسان دارای نیازها و گرایشهایی نسبت به خود است. وسیله حرکت انسان، تواناییها و استعدادها و وجودی اوست. تکریم شخصیت و برانگیختن عزت نفس کودک و نوجوان و جهت دهی مثبت احساسات و گرایشهای نوجوان نیز مورد تاکید اسلام است (فرهادیان، ۱۳۸۲). پیامبر اکرم (ص)، در اهمیت حفظ کرامت نفس می فرماید: "مبادا فردی از مسلمانان را کوچک بشمارید و تحقیر کنید که کوچک آنان، نزد خدا بزرگ است." ۱

^۱ - Alport

^۲ - Religious Orientation

^۳ - Self-esteem

^۴ - Child Attitude toward Father and Mather

^۵ - Cooper Esmit

ج) نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر: نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر یعنی مشکلات رابطه ولی - فرزندی از دید فرزند.

در پژوهش حاضر از انواع رفتارها، مسئولیت پذیری^۱، سازگاری اجتماعی^۲ و رابطه ولی - فرزندی^۳ مورد بررسی قرار خواهد گرفت، که به شرح زیر است:

الف) مسئولیت پذیری: اصل مسئولیت یعنی "افزایش مقاومت فرد در برابر شرایط تا بجای پیروی از فشارهای بیرونی از الزامهای درونی تبعیت کند که احساس مسئولیت یا احساس تکلیف نامیده می شود." (باقری، ۱۳۷۴) به عبارت دیگر، معنی مسئولیت آن است که مدد جو دیگران را بخاطر احساسات، افکار، تکانه ها و رفتارهای خود سرزنش نکند و مسئولیت این افکار، احساسات، تکانه ها و رفتارهای خود را بپذیرد و بداند آنچه را به دیگران نسبت می دهد (فرا فکنی ها) در واقع متعلق به خود اوست. " (ساعتچی، به نقل از ساسانی، ۱۳۸۲).

ب) سازگاری اجتماعی: سازگاری اجتماعی عبارت از تعامل موثر فرد در ارتباط با محیط زندگی خود است و نشانه های آن داشتن احساسات مثبت در مورد خود، شرکت در فعالیتهای اجتماعی، لذت بردن از ارتباط با دیگران، احساس آرامش در موقعیتهای نا آشنا، داشتن احساسات مثبت درباره دیگران و توانایی نفوذ و تاثیر بر دیگران است (حق شناس، ۱۳۷۶، به نقل از مظاهری، ۱۳۸۲).

همچنین، از اهداف گرایشی انسان، گرایش به زندگی اجتماعی جهت شکوفایی استعداد های فردی

خود و رهایی از خودمحوری و احیای حس برادری میان انسانها است (اعرافی و همکاران، ۱۳۷۶).

ج): رابطه فرزند نسبت به پدر و مادر: رابطه فرزند نسبت به مادر عبارتند از "عاطفه مثبت، آزردهی / سردرگمی نقش، همانندسازی، ارتباط یا گفت و شنود. رابطه فرزند نسبت به پدر عبارتند از "عاطفه مثبت، آمیزش پدران، ارتباط یا گفت و شنود، خشم" (ثنایی، ۱۳۷۹).

نوجوان برای شکل دهی و اصلاح نگرش و رفتار خود نیازمند تربیت است. تربیت نوعی مراقبت از رشد در مسیر طبیعی انسان به سوی کمال است که در آن عمل عمدی فردی رشد یافته (مربی) دارای اهمیت است (ابراهیم زاده، ۱۳۶۸). تربیت دارای دو نقش مهم آموزش و پرورش است که در یکی اهتمام به آموزش فنون، مهارتها و توانایی های لازم برای رفع نیازهای جامعه است و در دیگری پرورش حس دینی و مذهبی کودک که به صورت فطری در نهاد او به ودیعه گذاشته شده است، مورد توجه است (احسانی، ۱۳۷۸).

^۱ - Responsibility

^۲ - Adjustment

^۳ - Parent - Child Relationship Survey

(گانو و مورء ۱، ۲۰۰۲ به نقل از صادقی ۱۳۸۶) بیان کردند میزان مذهبی بودن افراد ناشی از آموزش های دوران کودکی ، مدارس مذهبی ، تحول شناختی ، نیازهای روان شناختی ، نوع فرزندپروری ، چرخه زندگی خانواده و زمینه دموگرافیکی آنها است. (موران ۲ ۲۰۰۳ به نقل از صادقی ۱۳۸۶) نیز اعتقاد دارد که در دوره نوجوانی و جوانی و بعد از آنکه تفکر مذهبی حالتی به خود می گیرد ، افراد به طرح پرسش هایی درباره عادت ها، رفتارها و وظایفی می پردازند که قبلا آنها را به عنوان راه روشن زندگی یافته اند. در این دوره فرد برحسب طبیعت و تربیت پیشین خود به قسمت خاصی از ارزش ها روی می آورد و مسلم است که وضعیت وی در این ارزش ها مبتنی بر تربیت قبلی اوست (صادقی ، ۱۳۸۶).

یکی از مسئولیت های والدین ، تربیت و تادیب فرزندان است. این مسئولیت به اندازه ای بااهمیت است که پیامبر (ص) می فرماید: " لان یودب احدکم ولده خیر له من ان یتصدق بنصف صاع کل یوم " ۲ اگر هر یک از شما به تربیت فرزند خود بپردازد برای او نیکوتر از آن است که هر روز نیم صاع گندم یا جو یا ... در راه خدا صدقه دهد. " بنابراین ، والدین در شکل گیری شخصیت نوجوان و رشد و بهبود نگرش و رفتار او نقش اساسی دارند. اما نکته قابل توجه اینست که والدین نیازمند یک برنامه و الگویی جهت تربیت نوجوان هستند این برنامه یا الگو باید متناسب با باعاد وجود انسان باشد. دین ، الگو ، کیش و طرحی نظامواره است از آموزه های فکری ، بینشی ، معرفتی (لعلهم یتفکرون ... یعقلون ... یبصرون ... یفقهون و ...) آموزه های انگیزشی (هدی للمومنین ... ایاک نعبد...) و نیز آموزه های رفتاری (افعل الخیر .. یقیمون الصلوه ... ینفقون ...) . واژه " دین " ۳ نیز در اصطلاح ، عبارت است از : مجموعه اصول و قواعد بنیادی و احکام و دستوراتی که از سوی خدا به انسان داده شده است. به عبارت دیگر دین دارای گزاره های توصیفی و تجویزی است و سه عنصر دارد :

۱- عنصر شناخت : نخستین عنصر موثر در دین داری و تدین ، علم به اصول و قواعد ضروری دین است. یعنی متدین باید گزاره های دینی را از طریق استدلال و برهان عقلی دریافت نماید. ۲- ایمان : عنصر دوم در دین التزام قلبی انسان به باورها و اصول مسلم دینی است. به کسی که اعتقاد قلبی نسبت به خدا نداشته باشد ، متدین گفته نمی شود. ریشه تمام ارزش های اخلاقی ایمان به گزاره های دینی بوده و این ایمان مبتنی بر معرفت و شناخت است. ۳- عمل : عنصر سوم دین عمل به گزاره های تجویزی و احکام دینی است ، یعنی آنچه را فرد از باورهای دینی می داند و به آن ایمان دارد ، در مرحله عمل نیز آشکار می سازد. منظور ما از تربیت دینی ، چیزی جز تربیت اسلامی نیست و مهم ترین وظیفه کودک و نوجوان ، اعم از والدین و معلم ، این است که مربی را در

^۱ - Ganno&Moore

^۲ - Moran

^۳ - Religion

محیط خانه و مدرسه در سه بعد شناخت و ایمان در حوزه دینی و در بعد عمل به بایدها و نبایدها در قلمرو اخلاق، پرورش دهند. بهتر است شروع تربیت دینی از محور شناخت باشد تا با اعطای بینش به مرتبی نسبت به مفاهیم و ارزش های دینی در وی انگیزه ایجاد کند تا خود با گرایش قلبی به سوی عمل رود (احسانی، ۱۳۷۸). تربیت دینی فرآیندی است که ابتدا به صورت شناختی است، سپس نگرش ها و گرایش ها را تحت تاثیر قرار می دهد و آن گاه خودش را در رفتار نشان می دهد (شاملی و همکاران، ۱۳۷۸). طبق این توضیح، یکی از راههای ارتقاء و رشد نگرش و رفتار نوجوان آموزش تربیتی اسلام محور به والدین است. هدف این پژوهش بررسی تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر نگرش بطور خاص، عزت نفس و احترام به خود و حفظ کرامت نفس انسانی، جهت گیری مذهبی در زندگی، نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر و رفتار بویژه بهبود و رشد رفتار مسئولانه، سازگاری اجتماعی و گسترش تعاملات میان فردی و بهبود رابطه ولی - فرزندی در میان نوجوانان دختر شهر فریدونکنار است.

۱-۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

پژوهش حاضر به دلایل زیر اهمیت دارد:

- ۱- آگاهی والدین از آموزه های اسلامی و کمک به آنها جهت پرورش اصولی فرزندان
- ۲- کاهش تعارضات رفتاری نوجوان
- ۳- اصلاح و رشد مثبت عزت نفس در نوجوان از طریق ارائه آموزش به والدین
- ۴- تقویت روحیه مسئولیت پذیری در نوجوان
- ۵- اصلاح جهت گیری مذهبی نوجوانان
- ۶- بهبود و اصلاح رابطه ولی - فرزندی
- ۷- افزایش نگرش مثبت نوجوان نسبت به والدین
- ۸- افزایش مهارت های اجتماعی و رشد سازگاری اجتماعی نوجوان از طریق آموزش به والدین
- ۹- تربیت نیروی انسانی سالم و مطلوب و نیل به تشکیل جامعه سالم با محوریت الهی
- ۱۰- هماهنگی و انسجام روش تربیتی والدین در مواجهه با نوجوان
- ۱۱- افزایش آگاهی والدین درباره میزان تاثیر عملکردشان بر رفتار و نگرش نوجوان
- ۱۲- ارائه یک شیوه مشاوره ای جدید به مشاوران در مراکز مشاوره، آموزش و پرورش و ...
- ۱۳- ارائه یک رویکرد جدید که تناسب فرهنگی بیشتری با جامعه ایرانی دارد.

۱-۳- اهداف پژوهش

- ۱- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر عزت نفس نوجوانان دختر
- ۲- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر ابعاد عزت نفس (تحصیلی ، اجتماعی ، خانوادگی ، جسمانی) نوجوانان دختر
- ۳- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر مسئولیت پذیری نوجوانان دختر
- ۴- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر
- ۵- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر ابعاد سازگاری اجتماعی (شامل: قالبهای اجتماعی ، علائق ضداجتماعی، مهارتهای اجتماعی ، روابط خانوادگی، روابط اجتماعی و روابط مدرسه ای) نوجوانان دختر
- ۶- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر جهت گیری مذهبی نوجوانان دختر
- ۷- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر ابعاد جهت گیری مذهبی (شامل: عقاید- مناسک ، اخلاق) نوجوانان دختر
- ۸- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر نگرش فرزند نسبت به پدر و مادر در میان نوجوانان دختر
- ۹- تعیین تاثیر آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر رابطه فرزند نسبت به پدر و رابطه فرزند نسبت به مادر در میان نوجوانان دختر
- ۱۰- تعیین تاثیر آموزش اسلام محور به والدین بر ابعاد رابطه فرزند نسبت به پدر (شامل: عاطفه مثبت، آمیزش پدرانه، ارتباط، خشم) و بر ابعاد رابطه فرزند نسبت به مادر (شامل: عاطفه مثبت، آزردهی / سردرگمی نقش، همانندسازی ، ارتباط) در میان نوجوانان دختر

۱-۴- فرضیه های پژوهش

- ۱- آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر عزت نفس نوجوانان دختر موثر است.
- ۲- آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر ابعاد عزت نفس (تحصیلی ، اجتماعی ، خانوادگی ، جسمانی) نوجوانان دختر موثر است.
- ۳- آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر مسئولیت پذیری نوجوانان دختر موثر است.
- ۴- آموزش تربیتی اسلام محور به والدین بر سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر موثر است.